

Fæstegården "Grøntoft"

Af Uffe Larsen

"Fæstevæsenet måtte bære en stor del af det had, som med større ret tilkom hoveriet og stavnsbåndet" (Fr. Skrubbeltrang: "Den danske Bonde", 1938).

Denne konstatering er værd at erindre, når man vil søge at give et billede aflivet på en Sydthylfæstegård for ca. 135 år siden.

Fæstevæsenet blev ved lov endelig afskaffet i 1919, men allerede i 1850 var 80 % af det jyske gårdhartkorn overført til selveje (på øerne: 44%). I Bedsted sogn var afløsningen af fæstevæsenet knapt så fremskreden, måske fordi både ejer og fæster så en fordel i at fortsætte et system, der snarest mindede om en forpagtningsordning, og ikke det undertrykkelsessystem, som mange forbinder ejer-fæsterforholdet med.

»Grøntoft«, ca. 1915. Stuehuset bygget i 1880-erne. Udhusene har stråtag.

I provst Djørups landøkonomiske beskrivelse over forholdene i Thisted amt står der følgende (her gengivet efter Trap: "Kongeriget Danmark", 1859): "Provst Djørup fremhæver (i 1842, og senere er heri vistnok kun sket forandringer til det bedre), at velstand er almindeligt fremherskende i Thisted amt. "Det blotte syn af landet viser det; thi overalt ser man velopbyggede og tildels grundmurede gårde og huse, hvilket stedse bliver mere almindeligt, og almuen lever, om ej overflødigt, så dog godt, og får rigelig og sund næring. Træder man ind i deres boliger, da møder og dér øjet spor af ydre velvære; det solide og rigelige bohavede, det blankpolerede messingtøj på væggen, porcelæn og glasvarer på dragkister, kakkellovn og i den åbne skjænk, de flere smukt malede og gode dragkister, kister og chatoller, som ej blot er til prydelse, ja, selv børnenes tykke og røde kinder, alt bærer præg af, at armoden ej her er til huse, som og vises, når man træder ud og ser kreaturerne i deres gode huld, de velfodrede, skønne heste, de solide og med jern stærkt beslagne avlsredskaber, især vogne; eller når den rejsende på vejen møder bonden med hans hurtigt forbiilende befordring, de vælige unge heste for den, om ikke med smag, så dog stedse pænt malede, stærke vogn, hvorpå familien sidder, velklædt med varme og gode rejsekapper: Da ser man, at man er i en egn, hvor velstand er almindeligere end i de fleste andre egne af landet." Når det her anføres som et tegn på velstand, at gårdene er grundmurede, må det dog bringes i erindring, at denne bygningsmåde i det skovløse Thy, ligesom på hele vestkysten, lige ned til Elben er billigere end bygning af bindingsværk."

»Grøntoft«, 1986. Gårdens vest- og nordlænger er bygget i 1917, østlængen i 1927.

Mon den gode provst Djørups beskrivelse er dækkende for forholdene på de mindre landbrug? Det er næppe tilfældet, men på de større gårde har der været udbredt velstand.

Ved folketællingen i 1845 var der i Bedsted sogn 15 gårdfæstere og 9 gårdmænd (selvejere). En af fæstegårdene var "Grøntoft" (matr. nr. 11). Der er en særlig årsag til, at netop denne gård påkalder sig opmærksomhed. Gårdens beboere har nemlig bogført samtlige indtægter og udgifter m.m. i årene 1852-80. For mange år siden arvede Marius M. Jensen, Bedsted denne regnskabsbog efter sin "gammelfar" (farfar), og med veludviklet sans for bevarelse af minder fra fortiden har MMJ stadig den gamle bog liggende inderst i sin skrivebordsskuffe. Herfra har vi fået lov til at låne den, så årbogens læsere kan stifte bekendtskab med indholdet, der rummer mange eksakte oplysninger om livet på den gård, hvor bogen blev til.

Bogens første regnskabsår gengives uforkortet herunder, og der er ikke foretaget rettelser i bogstaveringen. Det er fundet vigtigere at gengive en til tider talesprogspræget skrivemåde end at foretage rettelser af evt. stavfejl. Den sirlige håndskrift lader os ane, at oplyste bønder også eksisterede før højskolebevægelsen satte sit præg på landboernes tilværelse mod slutningen af 1800-tallet.

Folketællingen fra 1845 giver følgende oplysninger om "Grøntoft"s husstand:

Peder Simonsen, 60 år, gift, født her i sognet, gårdfæster.

Else Hansdatter, 60 år, gift, født her i sognet, hans kone.

Anders Pedersen, 22 år, ugift, født her i sognet, deres barn.

Anders Pedersen, 19 år, ugift, født her i sognet, deres barn.

Inger Kirstine Pedersen, 16 år, ugift, født her i sognet, deres barn.

"Grøntoft"s nuværende ejer, Thomas Lund har et matrikelkort over gården, optegnet i 1849. Herpå er hartkornsopmålingen sat til 2td. 6skp. 2fk. 1 alb.

For at lette forståelsen af de følgende sider, skal her gives en "oversættelse" af de almindeligste betegnelser ved angivelse af mål og vægt

1 tønne = 8 skæpper

1 skæppe = 4 fjerdingkar

1 fjerdingkar = 3 album

1 lispund = 16 pund = 8 kg
 1 pot = 4 pægle = 0,966 l
 1 pægl = 0,244 l (pægl officielt afsk. 1907)
 1 rigsbankdaler (rbd) = 6 mark
 (ved møntloven i 1873: 1 rbd = 2 kr.)
 1 mark = 16 skilling.

Indkomst opskreven for Aaret 1852

		R	M	S
Februar				
11.	8 Tønder Havre til Kjøbmand Fulsang i Ager	25	3	9
	1 Tønde Byg til Mikkel Chr. i Synder Aalum i Ager	3	5	14
	1 Tønde Byg til Skrædder Jens Johannesen	3	1	14
12.	Solt 1 Halvsyd Mandkjole til Skrædder Johannes i Horsfelt (Kjolene bestilt af afdøde (?) - Se udgifter d. 23. jan.	5	2	-
21.	11 Tønder Havre til Kjøbmand Fulsang i Ager	35	5	8
Marts				
17.	3 Skjepper Vikker til Gaardmand Jens Smed i Hadsing	2	-	-
	3 Tønder Byg til Gaardmand Søren Søndergaard i Bedsted	12	-	-
26.	10 Tønder Havre til Kjøbmand Fulsang i Ager	30	-	-
27.	3 Tønder Vikker til Poul Fulsang i Skurup (Skårup)	13	2	-
29.	6½ Pund Brød til Søren Boesgaard	-	-	13
April				
4.	Solt 1 Grise Soe	16	2	6
7.	Solt 1 Qvie Kalv til Hans Søndergaard i Bedsted	1	2	-
16.	2 Skjepper Byg til Mikkel Chr. Synder i Aalum i Ager	1	-	6
	½ Skjeppe Vikker til Æller Nielsen, Hvidbjerg v. Aa Sogn	-	2	-
27.	4 Pund Brød til Maren Hedeholm paa Bedsted Fælle	-	-	9
28.	½ Tønde Byg til Huusmand Christen Madsen i Bedsted	2	2	6
Maj				
2.	1 Skjeppe Byg til Søren Boesgaard i Horsfelt	-	3	3
6.	½ Pund Smør til Smeden Anders Ramsgaard i Bedsted	-	-	8
11.	2 Stude 3½ Aar til Hans Søndergaard i Bedsted Sogn	43	3	9
	1 Tønde Byg til Hans Søndergaard i Bedsted Sogn	4	4	12
	1 Læs 12 Punds Havre Tag til Maren Lisbet i Hadsing	8	-	-
	3 Læs Tag til Peder Graversen i Fuglsang i Bedsted	18	-	-
16.	2 Tønder Byg til Peder Graversen i Fuglsang i Bedsted	9	3	9
	2 Skjepper Byg til Huusmand Peder Sund i Horsfelt	1	1	3
	2 Pund Flædske til Gaardmand Jens Smed i Hadsing	-	1	6
20.	3 Seds Æg a 9 Sk. pr. Seds	-	1	11
25.	1 Tønde Byg til Gaardmand Salmund Ulnitz i Horsfelt	4	4	12
	1 Tønde Byg til Indsieder Christjan Damsgaard	4	4	12
27.	2 Tønder Havre til Gaardmand Peder Graversen i Fuglsang	6	-	-
Juni				
1.	½ Tønde Havre til Ager	1	2	12
20.	3 Skjepper Byg til Huusmand Christen Overgaard i Bedsted	1	4	12
21.	13 ¾ Pund Smør til Kjøbmand Fulsang i Ager	2	2	10
	1 Lispund 11 Pund Uld til Ole Jensen i Wisbye	10	-	12
Juli				
4.	2 Stude 3½ Aar gammel til indsieder og Skrædder Jens Christian af Willerslev	35	1	2
8.	1 Læs Tag (Tag var som regel rughalm = langhalm)	4	-	-
August				

17.	1 Skj. Kartoffler	-	-	12
20.	Solt tileboren Qwie til Huusmand Christen Jørgensen af Skyum (tileboren = tidlig løbet)	20	-	-
25.	1 Skj. Kartoffler til Mikkel Chr. Sønder Olum i Ager	-	-	12
September				
2.	Solt 2 Lamme	4	-	6
	Rokler til Peder Hvads i Horsfeldt som Bjergedes af samme i Engen i Blank Vand (Rokler = ?)	2	-	-
	Revl og Rør omkring Aaen ved Engen (Revl = søkogleaks, brugt til revlsko, dvs. sivsko)	1	2	12
	Solt 1 Lille Rørbusk til Huusmand Niels Agersen i Riiskjerhuus i Bedsted	4	-	-
17.	1 Væder Lam til Huusmand Jens Sund i Blander	2	-	-
Oktober				
9.	3 Lispund Kreatur Leer til Ager	-	1	12
22.	Solt Uld	10	4	14
November				
10.	9 Faare Huder	2	1	6
12.	10 Tønder Havre	24	-	-
25.	7 Lispund 2½ Pund Flæsk	14	4	9
December				
4.	10 Tønder Havre til Kjøbmand Fulsang i Ager	24	2	-
13.	2 Skjeeper Byg til Huusmand Peder Hvads i Horsfelt	1	-	-
17.	1½ Pund Graa Tælle til Maren Hedeholm paa Fælleden (Tælle = fårefedt til lysestøbning).	-	1	3
	1 Pund Lys til Bodil Kirstine Aligsandersdatter	-	1	3
20.	½ Pund Lys til Anders Knorborg i Fattighuusen	-	-	9
21.	1 Pund Lys til Karen Wiil i Fattighuusen	-	1	3
24.	2 Pund Lys til Gaardmand Mads Bolle	-	2	6
	Indkomster sammenlagt for Aaret 1852	426	3	1
	Samme Aar 1852 Avledes af Korn			
	7 Læs Winter Rug			
	14 Læs Sexrader Byg			
	33 Læs Hvid Havre			
	7½ Læs Broged Havre			

Udgifter opskrevne for Aaret 1852

Januar

5.	1 Kov til Tyr	-	-	12
	1 Svin til Orne hos Gaardm. Anders Pedersen i Fulsang	-	1	8
16.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	17	2	-
23.	For en Ligtale til Præsten 4 Rd. til Degnen 2 Rd. (se NB)	6	-	-
28.	Ring Penge for at lade Klokkerne gaa over den Afdøde	-	2	6
	1 Fladske Gammel Wiin hos Apotekeren	-	2	-
	¼ Pund Harpix hos sidstnævnte	-	-	6
	6 Hvidkol hos Huusm. Jens Sund i Blander	-	3	-
	2 dito hos Huusmand Peder Hvads i Horsfelt	-	1	8
	10 Pund Hvedemel fra Gonis Mølle	-	5	-
	Til en Kjøken Kone for en Begravelse at tillave	2	-	-
31.	1 Kov til Tyr	-	1	-

Februar

2.	Et Stykke Tøi Præsed hos Stark i Tobel	-	2	6
	Feste Penge til en Dreng 1 Sommer (Fæstepenge = et beløb, der udbetaltes som pant på indgået aftale)	-	-	6
6.	1 Skj. Skalle ved Morup Mølle (Skaller = affaldsprodukt fra melfremstilling, især af byg)	-	1	-
	1 Qvie til Tyr	-	1	-
11.	Ware hos Kjøbm. Nielsen i Øster Ager (= nuværende Ager)	3	5	11
	1 Skj. Skalle ved Ørum	-	-	12
12.	1 Par Buxer syed	-	2	6
	1 Tyr Kalv his Huusm. Johannes Skrædder i Horsfelt	1	2	-
	2 tøre Skader af Mikkell Chr. Synder Olum i Ager (Skader = rokkeart) (Sønder Ålum er nu forsvundet i havet)	-	2	12
	1 Sneds tøre Haufisk af sidstnævnte i Ager	-	1	3
	1 Dags Løn for at lægge 1 Stak	-	1	-
	Skrøder Løn	-	3	9
Marts				
1.	2 Pund Ulden Garn Spunden	-	2	-
6.	1 Brød Kniv og 1 Ædske Kjongs Plaster (= ?)	-	1	5
11.	1½ Pund Ulden Garn Spunden	-	1	7
	Kjøbt ½ Pund Blaar	-	-	8
	1 Færsk Tosk ig 1 Skade i Ager	-	2	9
13.	2 Al Sort Lerred 2 Mark. En deel Garn Farved 1 Rd. 2 M. 15 Sk. (Nærmeste farveri lå i Morup Mølle)	1	4	15
16.	2 Pund Mørk Blaa Tvist i Thisted	1	4	-
17.	1 Dags Smede Løn	-	2	-
15.	5 Pæl Brændevin 1 Karduus i Morup Mølle (Kardus = målangivelse, en papirpose til bl.a. skråtobak)	-	2	8
21.	Kjøbt 1 Tønde Kartoffler	2	-	-
	1 Skjæppe Ærter	-	4	12
24.	Garn Spunden til Huusm. Peder Nielsens Kone i Riskjerhuus	-	1	9
	½ Tønde 6 Potter Byg til Skolelærer Christensen i Bedsted	2	2	5
26.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen 3 Snedse ferske Flønder (= fladfisk som rødsp. og skrubbe)	-	1	7
27.	Skrædder Løn	-	5	6
April				
2.	1 Kov til Tyr, Kjøbt 1 Sæde Løb af Chr. Bisp (Sædeløb = halmflettet kurv til korn ved håndsåning)	-	3	-
	Almidse 7 Skj. 3 Fjerdingskar Byg 2 ¼ Skj. Rug	6	-	-
	Almidse Penge	2	-	-
7.	1 Tyr Kalv af Skolelærer Christensen i Bedsted (et degnebol = mindre landbrug hørte til embedet)	2	-	-
11.	Poske Offer til Præsten og Degnen - ½ til Hver (offer = indtil 1920 et tillæg til præsters og degnes løn)	-	4	-
	2 Potter Brændeviin 1 Karduus i Morup Mølle	-	3	6
16.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	6	2	15
	14 fersk Torsk i Ager hos Mikkell Christensen	1	5	4
20.	1 Karduus Skraatobak i Morup Mølle	-	1	-
	Smede Løn for 1 Aften	-	-	8
24.	½ Tønde Kartoffler af Gaardm. Chr. Pedersen i Hedeholm	1	-	-
	En deel Garn farved og 1 Klæde hos Strak i Tobel	1	2	8
25.	Jordemoder Penge for 1 Aar	-	2	9
26.	8 Limer af Huusm. Chr. Bisp i Hvidbjerg Sogn (Limer =			

	koste af lyng- eller revlingris)	-	-	12
27.	12 Stykker Riis Tøire af Eller Nielsen, Hvidbjerg Sogn (ristøjr flettedes af f.eks. pilekviste)	-	3	9
	En Stykke Walmel Wæved	-	4	8
	2 Dages Løn til Huusm. Christen Madsen i Bedsted	-	1	8
	2 Al Sort Lerred og 1 Stykke Brund	-	3	6
	6 $\frac{3}{4}$ Pund Tjære af Gaardm. Jens Søndergaard i Bedsted	-	1	12
30.	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	1	-
	3 Tønder Havre af Gaardm. Søren Søndergaard i Bedsted	12	-	-
Maj				
	1 Kov til Tyr	-	1	-
	3 Potter Brendviin hos Huusm. Peder Lyk i Hvidbjerg Sogn	-	3	9
	Rest til sidstnævnte i Hvidbjerg Sogn	1	-	-
7.	1 Søe Gris af Gaardm. Peder Graversen i Fulsang	2	4	-
9.	Noget Garn farved hos Stark i Tobel	-	1	3
	Kjerke Penge for 1 Aar (= den Tids kirkeskat)	5	1	-
	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	1	-
15.	2 Potter Brendviin i Morup Mølle	-	2	9
20.	2 Potter ditto og 1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	3	6
23.	10 Stykker Riis Tyr af Eller Nielsen i Hvidbjerg Sogn (tyr = tøjr)	-	3	-
	For $\frac{1}{2}$ Dags Smede Arbejde	-	-	12
27.	3 Pælle Brendviin i Morup Mølle	-	-	15
28.	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	1	-
29.	Til Herreds Fogden for Enken at side i uskiftet Boe (Enken = Else Hansdatter, hvis mand døde i jan., se NB)	9	3	9
30.	Pintse Offer til Præsten og Degnen $\frac{1}{2}$ til hver	-	4	-
	2 Potter Brendeviin i Morup Mølle	-	2	6
Juni				
1.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	7	3	1
	16 $\frac{1}{2}$ Maal ferske Flønder ved Krik	1	3	1
10.	2 Huulbør Hjuul	1	2	-
13.	20 Stykker Riistyr af Eller Nielsen i Hvidbjerg Sogn	1	-	-
	3 Pælle Brendeviin i Morup Mølle	-	-	15
	30 Alen Ulden Wadmél Stamped i Tobel hos Stark	-	3	-
	15 P: flere Udgifter	2	5	14
21.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	-	5	15
14.	Smede Løn	-	-	11
21.	3 Snedse Tøre Haufisk	-	3	9
23.	Til Westervig Marked for Kjøbte Sager (WM, se 84-årb.)	-	3	3
29.	1 Kov til Tyr	-	1	-
Juli				
	2 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	2	-
11.	Til Aa Demning ved Hvidbjerg Mølle	1	-	9
	1 Dags Løn for at tække 24 Sk. Skrædder Løn 3 M. 3 Sk. For 2 Dages Skuttørv Grøft med 1 Karl i Pytten (Skuttørv = Skudtørv, Pytten = tørvegraven)	-	4	11
		4	-	-
23.	1 Kov til Tyr	-	1	-
24.	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	1	-
August				
2.	Betaling for Hoveri Arbejde til Tanmdrup (= Betaling for at slippe for hoveriarb., der afsk. v. lov i 1850)	20	-	-

	1 Karduus i Morup Mølle	-	1	-
15.	Stenkiste Penge (= årligt bidrag til vedligehold. af stensat vejunderløb)	-	3	9
14.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	4	2	1
	10 Spilked Haufisk hos Mikkel Christensen i Ager (Spilked 0 spilede, tørrede torsk)	-	-	12
17.	1 Lispund Aal	1	-	6
	10 P: flere Udgifter	1	5	-
24.	1 Stak lagt af Huusm. Jens Simonsen i Trudselborg (= det nuvær. Morup Ml.vej 22, beboet af Maren Balsby	-	3	3
25.	½ Lispund Aal	-	3	3
26.	Qwegtiende Penge (= en afgift, der tidl. betaltes i kvæg)	-	2	-
28.	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	1	-
September				
5.	1 Stak lagt af Huusm. Jens Simonsen i Trudselborg	-	3	3
	Løn til En Høst Pige for 1 Høst	4	4	12
	Fæste Penge til sidstnævnte til neste Aar	-	-	12
7.	1 Dags Løn for Smeden	-	2	-
8.	1 Par Trædscoe 24 Sk. 1 Karduus Skraa Tobak 1 Mark	-	2	8
	For Skudtørv af Huusm. Peder Hvads i Horsfelt	2	-	-
	1 Pælle Brendeviin i Morup Mølle	-	1	3
	2 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	2	-
26.	Skole Penge til Bedsted Skole (= en del af lærerens løn)	1	1	8
	For Iern og Smede Arbeide ½ Dag	-	3	-
Oktober				
1.	En Stykke Tøi væved	1	1	9
9.	1 Skovle Blad	-	1	-
	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	3	2	12
	2 Maal Sild	1	2	-
10.	1 Stud Kalv	19	1	9
11.	Kjøbt Frugt af flere forskellige Slags	-	2	6
	2 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	2	-
November				
2.	Løn til en Dreng for en Sommer	3	1	3
	1 Pund Uld og 24 Sk. til sidstnævnte Dreng	-	3	9
	Præste Tiende Byg 3 Tønder $\frac{3}{4}$ Skjp. (PT = indtil 1903 en del af præstens løn)	9	-	-
5.	2 Stykker Tøi Væved	1	1	3
	3 P: = 1 P: flere Udgifter	-	4	11
	2 Karduser i Morup Mølle	1	1	15
10.	2 Lomme Tørklæder	-	1	8
15.	1 Tyr Kalv af Huusm. Peder Hvads i Horsfelt	2	3	3
22.	Smede Løn og Iern	-	3	-
23.	Tøi Præsed og Wadmæl Stamped	1	5	2
27.	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	1	-
December				
2.	Smede Løn for 1 Aften	-	-	6
	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	3	2	2
	12 P: = 1 P: flere Udgifter	2	2	11
4.	Ware i Ager hos Kjøbmand Nielsen	-	3	9
	1 Par Trædscoe	-	1	12
10.	Offer til en Bryllup i Bak Gaarden i Bedsted - Ungkarl Peder			

	Chr. Hedeholm og Pige Marie Jensdatter	1	2	-
	1 Karduus Skraa Tobak i Morup Mølle	-	-	15
	1 Par Ravle Heste Puder (Ravle = bundter)	-	1	6
	1 Pund Ulden Garn spunden	-	1	3
14.	4 Skj. 12 Potter Byg til Degnen	2	-	-
18.	En Tye Anker til 10 Potter hos Bødkeren i Ager	-	4	-
	En Almanak eller Huuskalender	-	1	3
21.	1 Skj. Skalle i Morup Mølle	-	1	-
	1½ Pæl Rom 1 Mark 1 Sk. 1 Karduus Skraa Tobak 15 Sk.	-	2	-
	Hoved Vand (= vellugtende væske, f.eks. salm. spiritus eller eau de Cologne, anvendt som duftemiddel mod besvimelse)	-	-	3
	Landgilde 18 Rbd. og Skat for 1 Aar 47 Rbd. 1 M 6 Sk. (Landgilde = fæsteafgift til gårdens ejer, Tøfting, Tandrup)	85	1	6
25.	Jule Offer til Præsten og Degnen, ½ til hver	-	4	-
	Udgifter Sammenlagt for Aaret 1852	301	-	11

NB) Vedrørende udgiften den 23. januar, i forbindelse med en begravelse, kan der refereres flg. fra kirkebogen for Bedsted sogn:

Gårdfæster Peder Simonsen, 62½ år, død 12/1, begravet 23/1, født i Hedeholm, faderen gårdfæster Simon Pedersen. Dødsårsag: Drukne i en mergelgrav.

Kommentarer til indkomster

Tallene viser tydeligt, at landbrugets indtjening på den tid var præget af primærproduktion, dvs. kornavl og -salg. De vigtigste afgrøder var havre og byg. Havren afsattes til en kornhandler (købmand) i større partier, typisk 10 tdr. pr. gang. Der solgtes i alt 51½ tønder havre til en pris af 147 rigsbankdaler (ca. 3 rbd. pr. td.), hvilket var ca. 1/3 af årsindtægten. Byggen solgtes i mindre partier til gård- og husmænd, groft taget i tønder til gårdmændene og i skæpper (1/8 td.) til husmændene. Der skulle hele 14 handler til, før der var solgt 12 tdr. byg til en samlet pris af 55 rbd. (ca. 4½ rbd. pr. td.), hvilket var ca. 1/8 årsindtægt. Salget af husdyr og husdyrprodukter indbragte 118 rbd. dvs. godt og vel 1/4 af årsindkomsten. Der blev ikke solgt mælk, da mejeriet endnu ikke var oprettet, men et parti hjemmekærnet smør er leveret til købmanden i Agger.

Kommentarer til udgifter

Teksten fortæller en del om gårdens forbindelser med omverdenen. Det skal bemærkes, at der endnu ikke var oprettet købmandsforretning i Gl. Bedsted. "Nærbutikken" har ligget i Morup Mølle, hvor "Grøntoft"-folkene har købt deres brændevin og skråtobak. På årsbasis er det blevet til 14 pottes brændevin (moderat på den tid) á 1½ mark, i alt 3 rbd. og 3 mark. Af skråtobak er der købt 22 karduser (poser) á 1 mark, i alt 3 rbd. og 4 mark. Udgiften til stimulanser fra Morup Mølle har altså været ca. 7 rbd. i 1852. De øvrige købmandsvarer (ikke specificerede) blev købt i Agger. 9 gange har man taget turen i 1852, og det har i alt kostet ca. 47 rbd. eller ca. 15 % af årsudgifterne. I forbindelse med turene til Agger, har man ofte købt fisk, der har udgjort en stor, men billig del af de indkøbte fødevarer. ca. 8 rbd. blev der købt fisk for i det år.

De fleste handelsforbindelser gik til steder i Bedsted sogn eller i nabosognet Hvidbjerg v. Å, men også i Krik og Agger havde man jævnligt ærinde. En enkelt gang har man været helt i Thisted, og den 23/6 (St. Hans) har der nok været tradition for en markedstur til Vestervig. Foruden udgifter til spinding, vævning og farvning (Morup Mølle farveri?) har man betalt flg. til fremmed hjælp:

1 dreng 1 sommer: 3 rbd. 1 mark 3 skilling + uld og "drikkepenge".

1 pige 1 høst: 4 rbd. 4 mark 12 skilling.

Smedearbejde á 2 mark dgl.

Overskud for året 1852 var ca. 125 rbd., et stort beløb i forhold til hoveriafgiften på 20 rbd. og landgildet på 18 rbd. Omregnet i stude á ca. 20 rbd. viser det, at den årlige afgift til gårdens ejer (Tøfting på Tandrup) udgjorde 2 stude, mens overskuddet var på 6 studes værdi. Fæstebyrden har altså været til at bære.

Matrikelkort fra 1840-erne. »Grøntoft« (matr.-nr. 11) er en typisk parallel-gård med to øst-vest-vendte længer.

Kommentarer til kornavlens

hovedsageligt baseret på oplysninger, hentet fra Begtrup. Agerdyrkningens tilstand (1812)
 Et læs vinterrug var på 6 travet (à 20 neg), og gav ca. 3 tdr. korn. Udbyttet af vårrug var kun 2 tdr.
 pt. læs pga. mere ukrudt i kornmarken. Vinterrug gav op til 6 fold i udbytte. Rughøsten på
 »Grøntoft» har altså været på højst 21 tdr., måske lidt mindre, boniteten taget i betragtning. Da
 regnskabet ikke udviser indtægter ved salg af rug, må det formodes, at hele høsten anvendtes til eget

Typisk gammel parallelgård fra Thy. - Som det også ses på matrikelkortet over Bedsted sogn, bestod mange gårde af to parallelle, øst-vest-vendte længer. Med de valmede gavle vendt mod vinden var bygningerne mindst muligt udsatte for den kraftige vestenvind. - Tegning af R. Mejlborg, 1880'erne: En gård i Tingstrup nord for Thisted - her gengivet efter »Landet mod Nordvest».

forbrug af brødkorn.

Den seksradede byg gav betydeligt mindre udbytte end de toradede sorter, der senere dyrkedes. Der såedes ca. 1 td. byg pr. td. bygsædeland (4.000 m²), og et udbytte på 8 fold ansås for godt. Den bedste byg gik til eget forbrug (brød, gryn, malt).

Om avl af havre skriver Begtrup: "Den hvide Havre, som voxer her (i Thy), er udmærket god, stor og vægtig, og bedre end nogen dansk Havre, af den udføres en Deel til Norge og England. - Den brogede Havre dyrkes mest i det Sydlige af Thy, den har større Kjærne, voxer på slet Jord, men har et grovere Straa. - I god Jord ansees 9 til 10 Fold Havre for god Frugtbarhed. Efter en Tønde Udsæd regnes 2 Læs eller 6 Traver, og 5 Tønder i Læsset."

De ca. 40 læs havre, "Grøntoft" høstede, skulle altså med en god høst kunne give ca. 200 tdr. korn, hvoraf ca. ¼ solgtes til købmand Fuglsang i Agger, der lå bekvemt for eksport til de engelske og norske markeder. Agger kanal var sejlbar frem til omkring 1864.

I Aagaard: "Beskrivelse over Thy" (1802) anføres, at Thys hvide havre ("Grøntoft"s mest avlede sort) opnår højere pris på det norske marked, end havre fra andre egne.

I Jens Møller: "Forsøg til en oeconomisk-statistisk Beskrivelse over Danmarks geistlige Embeder" (1835) gives følgende beskrivelse af kornavlen på en anden gård i sognet, Bedsted præstegård: "Udsæd 36 Td. Korn, hvorefter i Alm. avles 60 Læs." Da denne avl er på størrelse med "Grøntoft"s, er en sammenligning relevant.

Samme kilde oplyser følgende om forpagtningsafgiften i præstegården: "Pstg. er for Tiden bortforpagtet mod en aarlig Afg. af 10 Td. Rug, 20 Td. Byg og 30 Td. Havre, foruden det Fornødne til 2 Heste, 4 Køer og 10 Faar."

En sammenligning mellem denne forpagtningsafgift og fæsteafgiften på "Grøntoft" er ganske interessant. - Fæsteafgiften er langt den lempeligste!

Efterskrift: Denne opgørelse over et enkelt år på en fæstegård i Sydthy tænkes senere efterfulgt af en beskrivelse "på langs" (Gården "Grøntoft", 1852-80, bl.a. overgangen til selveje i 1859) og "på tværs" (de lokale forhold sammenholdt med udviklingen på landsplan i samme periode).

PS:

Den 4. okt. d.å. - netop som årbogen var ved at være klar til at gå i trykken - havde "Grøntoft" og undertegnede besøg af en nordmand, Jarl E. Berge, der var på vej hjem efter udenrigstjeneste ved den norske ambassade i Costa Rica (Mellemamerika). Årsagen til besøget: JEB er medlem af en stor norsk familie med slægtsnavnet Grøntoft. Familiens stamfader udvandrede fra "Grøntoft" til Kristianssand i midten af 1700-tallet. Herom senere (i årbogen for 1987?).

U.L.

Kilde: Sydthy Årbog 1986, side 51-59.